

ŚWIADKOWIE JEHOWY – – GENEZA I GŁÓWNI PRZEDSTAWICIELE

Słowa kluczowe: sekta, struktura organizacyjna, główni przedstawiciele, poglądy

Key words: sect, organisational structure, main representatives, views

Schlüsselworte: Sekte, Organisationsstruktur, Hauptvertreter, Ansichten

W ciągu ostatnich lat zauważa się rosnącą liczbę oraz wzmożoną aktywność sekt i ruchów religijnych o charakterze sekciarskim. Jest to zjawisko, które występuje na wszystkich kontynentach, niezależnie od dominującej na danym terenie religii. Istotne jest pytanie: Co przyczyniło się do powstawania sekt? Jedną z głównych przyczyn ma podłoże ekonomiczne. Widać to szczególnie na przykładzie Stanów Zjednoczonych. W wyniku dynamicznego rozwoju ekonomicznego rosło tam bogactwo i zamożność, ale nie wszyscy nadążali za ogólnym trendem cywilizacyjnym. Nie brakowało więc tych, którzy z lękiem i niepewnością spoglądali w przyszłość i którzy łatwo dawali wiarę różnym „prorokom” przepowiadającym bliski koniec świata.

Ta sytuacja w szczególności sposób zaznaczyła się w Stanach Zjednoczonych. Masowy napływ protestantów różnych odłamów sprawił, że protestantyzm w zasadzie zdominował kontynent północno-amerykański. „Protestantyzm ten, oderwany od swoich europejskich korzeni zaczął żyć coraz bardziej własnym życiem. Jego cechą charakterystyczną były tak zwane „ruchy przebudzeniowe”¹. I tak na przykład bracia Wesley w 1745 roku dali początek metodystom. Kilka lat później farmer ze stanu Nowy Jork W. Miller (1782–1849) powołał do istnienia ruch adwentystyczny, z którego wiele elementów przejmie później Karol Russell. Nowe ruchy religijne były najczęściej wyrazem protestu przeciwko dotychczasowej religijności, w tym także przeciwko religii katolickiej i konsekwentnie, przeciwko Kościołowi katolickiemu.

* Ks. Roman Krawczyk – prof. dr hab., prof. zwyczajny w Instytucie Historii i Stosunków Międzynarodowych na Uniwersytecie Przyrodniczo-Humanistycznym w Siedlcach. Prof. nadzwyczajny w Katedrze Teologii Biblijnej na Wydziale Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

¹ E. Bagiński, *Świadkowie Jehowy. Pochodzenie – Historia – Wierzenia*, Kraków 1997, s. 12–13.

Taka też była geneza Świadców Jehowy². Sekta była od początku niezwykle aktywna. Przejawia się ona w odwiedzaniu ludzi w domach, spędzaniu wiele godzin na ulicach, sprzedawaniu swoich czasopism i werbowaniu nowych członków. Cechuje ich niezwykle propagandowa gorliwość. Publikują nie tylko ulotki i czasopisma („Strażnica”, „Przebudźcie się”), ale także książki. Ze względu na nazywanie siebie chrześcijanami i odwoływanie się do Biblii, łatwo wprowadzali w błąd wielu ludzi. Wynika z tego niezwykle ważne zadanie dla wszystkich chrześcijan: rodzin, wspólnot parafialnych i Kościoła instytucjonalnego. Wspólnym obowiązkiem jest coraz lepsze poznawanie prawd wiary, a przede wszystkim stosowanie jej zasad w codziennym życiu. Tak właśnie należy rozumieć Chrystusowe wezwanie: „Będziecie mi świadkami aż po krańce ziemi” (Dz 1,8). Świadectwem jest życie, jego godny chrześcijański wymiar.

Ale obok tego obowiązku ściśle religijnego, istnieje nierozzerwalnie z nim związany obowiązek – nazwijmy go – „antropologiczny”. Sekty bowiem, w tym także Świadcowie Jehowy, proponują właśnie „sposób na życie”, na uszczęśliwienie siebie, na odnajdywanie sensu życia. A przecież od wieków i wiarygodnie przedstawia ten sens właśnie Kościół. Kościół zawsze kierował swoje posłannictwo do człowieka, podkreślał możliwość pełnej samorealizacji człowieka w ścisłej współpracy z łaską wysłużoną przez Chrystusa, dzięki któremu człowiek zdobywa świadomość swojej godności dziecka Bożego, swojego wyniesienia i sensu swojego bytowania.

Niniejszy artykuł poświęcony jest analizie genezy, struktury organizacyjnej i doktryny Świadców Jehowy. Artykuł składa się z trzech części. W części pierwszej przedstawione zostaną problemy definicyjne sekty (I), a w części drugiej jej skład organizacyjny (II). Część trzecia poświęcona jest przeglądowi głównych przedstawicieli sekty oraz ich poglądom (III).

PROBLEMY DEFINICYJNE SEKTY

Termin *sekta* pochodzi od łacińskiego słowa „sequi”, który oznacza iść za kimś, naśladować kogoś lub coś. Pokrewny termin „Secare” znaczy: odcinać, oddzielać się od kogoś. Jak wskazuje etymologia tego terminu, sekta³ jest to grupa religijna, która wyodrębniła się z macierzystego Kościoła z powodu różnic doktrynalnych, liturgicznych i innych. Można więc powiedzieć, że sekta jest formą wewnętrzną opozycji przeciw zinstytucjonalizowanym formom rozwiniętej religii, jest formą protestu.

Sekty wyrosłe na bazie chrześcijaństwa charakteryzuje to, że przyjmują Biblię jako Pismo Święte, ale wyłączają z niego niektóre księgi. Zasadniczą kwestią jest to, że posiadają własną interpretację tekstów biblijnych; nie przyjmując rozwoju Objawienia, odrzucając jedną z głównych zasad naukowej interpretacji Biblii. Odmawiają boskości Jezusowi Chrystusowi, a osiągnięcie zbawienia ograniczają jedynie do członków sekty jako wybranych przez Boga.

² Z. Marzec, *Metody działania i przyczyny sukcesów Świadców Jehowy*, Kraków 2000 (2008²); J. Krasieński, *Świadcowie Jehowy. Czym się od nas różnią i czego możemy się od nich nauczyć?*, „Homo Dei” 80 (2011) z. 2, s. 115–127.

³ D. Kuncewicz, *Sekta – panorama definicji*, w: *Społeczeństwo i Rodzina* 3 (2006) z. 2, s. 111–119; P. Sokołowski, *Sekta*, w: *EK*, Lublin 2012, t. XVII, s. 1371–1373.

Sekty zasadniczo odwołują się do motywacji religijnych proponując różne techniki medytacyjne oparte na objawieniach prywatnych. Ale są też sekty areligijne proponujące swoim wyznawcom różne techniki psychoanalityczne, terapeutyczne, uzdrowicielskie. Ze względu na stosunek do świata możemy wyróżnić sekty potępiające świat i wartości „światowe” (na przykład sekty apokaliptyczne) oraz sekty zapowiadające i oczekujące przemiany świata, na przykład w wyniku powtórnego przyjścia Jezusa Chrystusa.

Przyczyny powstawania i rozwoju sekt można podzielić na indywidualne i społeczne. Indywidualne wynikają głównie z potrzeb psychicznych i religijnych poszczególnych jednostek szukających zaspokojenia swoich potrzeb w sekcie wtedy, gdy nie znajdują ich w rodzinie, w grupie społecznej z którą są związani, czy w praktykowanej dotąd religii. Głównie, jak sądzę, należy tu wymienić kryzys rodziny, który skłania wielu do „ukrycia się” w ochronnej rodzinie sekty, której siła duchowa oparta jest najczęściej na manipulacji psychicznej.

Wśród czynników społecznych należy wymienić dwie grupy. Pierwsza to sytuacja współczesnego człowieka zagubionego w szybkim tempie zmian społecznych i związane z tym poczucie zagubienia i samotność. Poczucie samotności w naturalny sposób rodzi fatalistyczną postawę wobec życia oraz skłania do poszukiwania możliwości bycia z innymi i dla innych. W tym kontekście trafne wydają się być uwagi kardynała G. Danneelsa. Pisze on: „Podstawową przyczyną sukcesu sekt jest trend naszego społeczeństwa w kierunku coraz większej depersonalizacji. Ludzie stają się numerami. Nie spotyka się ich jako osoby. Tak powstają w relacjach międzyludzkich chłód, prawie nie do zniesienia i osamotnienie. I właśnie tutaj zjawiają się sekty z ich bardziej uczuciowym niż intelektualnym sposobem zbliżania się do ludzi. Dbają one o logikę serca, a nie rozumu”⁴. Podobnie wypowiada się biskup Z. Pawłowicz wyliczając listę symptomów patologii współczesnych społeczeństw. „Ludzie współcześni – pisze biskup – cierpią na brak kierunku i orientacji w życiu... czują strach przed klęską ekologiczną, wojną, zatruciem, konfliktami społecznymi... Zagubieni w anonimowości, izolacji, ale nie chcą być bezwartościowymi, biernymi pionkami. Często nie wiedzą co i jak robić”⁵. Z kolei ks. T. Pietrzyk zwraca uwagę na to, że sekty są właściwie protestem przeciw społeczeństwu. „Spowodowane są przez industrializację, urbanizację, migracje, szybki rozwój komunikacji, super-racjonalne systemy technologiczne, załamanie się tradycyjnych wzorców kulturowych i hierarchii wartości. Wszystko to sprawia, że wielu ludzi znajduje się w stanie wewnętrznego zamętu, wykorzenienia, nierówności. W takich sytuacjach jest czymś naturalnym poszukiwanie rozwiązania, które często im jest prostsze, tym wydaje się lepsze. Występuje też pokusa przyjmowania tego rozwiązania jako jedynej i ostatecznej odpowiedzi”⁶. Istnieje więc niejako próżnia domagająca się zapełnienia tę próżnię pragną wypełnić sekty.

Druga grupa przyczyn powstawania i rozwoju sekt to techniki manipulacyjne stosowane w rekrutacji nowych członków. Techniki te częściej mają charakter oddziaływania psychologicznego: pozorna empatia, perswazja, powoływanie się na

⁴ Cyt. za: P.J. Śliwiński, *Religijna salátka*, Poznań 1996, s. 66.

⁵ Z. Pawłowicz, *Człowiek a Świadkowie Jehowy*, Gdańsk 1991, s. 8.

⁶ T. Pietrzyk, *Świadkowie Jehowy – kim są?*, Wrocław 1991, s. 8.

autorytety, okazywanie zrozumienia problemów psychologicznych, egzystencjalnych i duchowych kandydata. Dodatkowo sekta prezentuje się jako grupa, w której jednostka może osiągnąć pewien status i prestiż, w której jej zdolności i umiejętności są oceniane według korzystniejszych kryteriów niż w całym społeczeństwie. Techniki manipulacyjne są szczególnie skuteczne wtedy, gdy napotyka się na podatność osobistą kandydata (czynniki rozwojowe, sytuacyjne, rodzinne, osobowościowe).

Skutki przynależności do sekt są zróżnicowane w zależności od struktury psychologicznej kandydata na członka sekty, a także jego poziomu umysłowego. Skutki te mogą objawiać się w obniżeniu sprawności umysłowej i związanym z tym bezkrytycznym, cytowaniem słów mistrza oraz w ośpieniu uczuciowym. Skutkuje to trudnością komunikacji z dawnym otoczeniem i bezskutecznością wysiłków podejmowanych przez rodzinę czy znajomych w celu skłonienia kogoś do opuszczenia sekty.

Najogólniej sekty można podzielić na trzy grupy.

Po pierwsze, są to sekty opierające się na Piśmie Świętym jako źródle wiary. Są to: Świadkowie Jehowy, Adwentyści, Badacze Pisma Świętego. Źródło wiary traktują bardzo subiektywnie, odrzucając naukowe interpretacje egzegetyczne. W rezultacie otrzymują zniekształcony obraz człowieka, świata, Boga. Po drugie, są to grupy bardziej światopoglądowe niż religijne; można tu wymienić zwolenników:

- a) teozofii. Termin teozofia oznacza doktrynę filozoficzno-parareligijną uznającą, że wiedza o tajemnicach Boga jest dostępna jedynie wybranym. Z takiego poglądu wyłonił się ruch zawierający metafizyczną wizję świata, człowieka, zbawienia, zaczerpniętą z różnych religii starożytnych⁷;
- b) antropozofii. Antropozofia to doktryna, według której najpełniejsza wiedza osiągalna jest za pomocą szczególnej intuicji, intuicji tajemnej, w przeciwieństwie do poznania osiągalnego zmysłami i rozumem⁸;
- c) spirytyzmu. Termin spirytyzm oznacza praktyki komunikowania się z duchami, zwykle za pomocą medium, towarzyszące im przekonania, a także doktrynę traktującą o tych zjawiskach. Udział w seansach spirytycznych często prowadzi do zaburzeń psychicznych i duchowych⁹;
- d) medytacji transcendentalnej. Medytacja transcendentalna oznacza technikę pozwalającą umysłowi doświadczać coraz to subtelniejszych stanów psychicznych aż do momentu dotarcia do samego źródła psychiki; medytacja ta, zdaniem ich zwolenników, poszerza zdolności umysłu i uzdalnia człowieka do wykorzystania jego pełnego potencjału we wszystkich dziedzinach myśli i czynu¹⁰.

⁷ E. Zdybicka, *Teozofia*, w: *EK*, Lublin 2013, t. XIX, s. 699–700.

⁸ F. Kwiatkowski, *Teozofia i antropozofia, czyli nauka tajemna o Bogu i o człowieku*, Poznań 1925.

⁹ M. Rusecki, *Teologia wobec zjawisk paranormalnych*, Częstochowa 2010.

¹⁰ R. Dziura, *Medytacja transcendentalna*, w: *EK*, Lublin 2008, t. XII, s. 445–446.

STRUKTURA ORGANIZACYJNA ŚWIADKÓW JEHOWY

Świadkowie Jehowy są organizacją ogólnoswiatową o charakterze społeczno-zhierarchyzowanym, ale też teokratycznym. Oznacza to, że wymiar społeczno-organizacyjny ma równocześnie charakter sekty religijnej. Na jej czele stoi „Ciało Kierownicze” mające swoją siedzibę w dzielnicy Brooklyn, w Nowym Jorku. To Ciało Kierownicze sprawuje nadzór nad ogólnoswiatową działalnością sekty oraz ogłasza autorytatywny wykład Biblii. „Ciałem Kierowniczym” zarządza prezydent o władzy dożywotniej.

Członków sekty obowiązuje całkowite podporządkowanie się decyzjom Ciała Kierowniczego. Ono bowiem – jak określa doktryna sekty – jest „kanałem przekąźnikowym”, za pomocą którego Jehowa przekazuje swoje specjalne objawienia. Ten punkt doktryny – punkt o kanale przekąźnikowym, pociąga za sobą bardzo istotne konsekwencje. Po pierwsze, jednostka, każdy członek sekty, nie może się kontaktować bezpośrednio z Bogiem; Bóg kontaktuje się z ludźmi za pośrednictwem kierownictwa organizacji teokratycznej. Po drugie, członkowie sekty są dobrowolnymi „niewolnikami Jehowy” i mają bezwzględny obowiązek posłuszeństwa wobec Ciała Kierowniczego, które działa w imieniu Jehowy. Po trzecie, Ciało Kierownicze posiada monopol dotyczący prorokowania, wobec tego nikt inny nie może sobie przypisywać znajomości woli Jehowy.

Centrala – Ciało Kierownicze, drukuje w różnych językach książki, broszury, czasopisma i zajmuje się ich kolportażem. Prowadzi też ośrodek szkoleniowy dla swoich funkcjonariuszy o nazwie: „Biblijna Szkoła Strażnicy”. Ambicją sekty jest prowadzenie działalności ogólnoswiatowej, w związku z czym świat podzielono na trzydzieści stref, a te dzielą się na oddziały krajowe. Oddziały krajowe z kolei dzielą się na okręgi (którymi kierują nadzorcy okręgów), a te na obwody obejmujące około dwudziestu zborów (50–100 osób). Kierują nimi Starsi Zboru („grono starszych”), a członków określa się mianem *Głosicieli*. Przedstawiciele grup krajowych i lokalnych mianowani są przez Ciało Kierownicze. Ono też wysyła swoich przedstawicieli na coroczne zgromadzenia okręgowe i na krajowe bądź międzynarodowe.

Jak przebiegają spotkania Świadków Jehowy w ciągu tygodnia? Przewiduje się pięć zasadniczych celów takich spotkań:

1. Teokratyczna szkoła służby kaznodziejskiej. Jej celem jest przygotowanie członków do samodzielnej pracy kaznodziejskiej (głoszenie doktryny po domach, prowadzenie dyskusji) na podstawie podręcznika: *Poradnik dla teokratycznej szkoły służby kaznodziejskiej*.
2. Zebranie służby. Jest poświęcone przedstawieniu i omówieniu praktycznych wskazań dotyczących głoszenia doktryny.
3. Wykład publiczny. Jest on wygłaszany przez wykwalifikowanego kaznodzieję na temat podany przez Centrum.
4. Studium „Strażnicy”. Obejmuje omawianie przeczytanych wcześniej artykułów w najnowszych numerach tego pisma.
5. Zbiorowe studium książki. Dotyczy ono analizy książki wydanej przez Centralę. Studium odbywa się w małych grupach. Książka powinna być już wcześniej przeczytana przez uczestników spotkania. Jedną z bardziej znanych książek omawianych w zborze jest książka: *Będziesz mógł żyć wiecznie*

w raju na ziemi. Wcześniej analizowano książkę: *Prawda, która prowadzi do życia wiecznego*.

Zbory mają swoich przełożonych, *Starszych*, którzy sprawują opiekę i kierownictwo nad spełnianiem przez członków zboru wszystkich zadań, także osobistych dziedzin życia. W zborze „obowiązuje zasada całkowitego posłuszeństwa i podporządkowania. Niedopuszczalne jest na przykład podnoszenie w zborze wątpliwości natury doktrynalnej czy organizacyjnej”¹¹.

Oprócz „starszych”, w Zborze funkcje porządkowe i organizacyjne pełnią „słudzy pomocniczy”. Ich praca nie jest traktowana jako służba niższego rzędu, w sekcje bowiem każda działalność ma charakter służby, każda ma dawać „świadcstwo”. Poza spotkaniami w Zborze wyznawcy mają obowiązek prowadzenia działalności misyjnej (uważanej za działalność kaznodziejską) w formie chodzenia od domu do domu, prowadzenia rozmów z przypadkowymi lub umówionymi ludźmi oraz kolportażem pism jehowickich. Działalność ta powinna być połączona z prowadzeniem notatek, zbieraniem informacji o mieszkańcach. Misję te prowadzą dwie osoby, w tym jedna bardziej doświadczona, druga to nowicjusz przygotowujący się do prowadzenia takiej działalności. Każdy Świadek Jehowy musi składać na specjalnym formularzu miesięczne sprawozdanie ze swej działalności. Miejsce prowadzenia takiej działalności misyjnej nie jest przypadkowe; każdy zbor otrzymuje określony teren działań.

GLÓWNI PRZEDSTAWICIELE SEKTY ORAZ ICH POGLĄDY

Założycielem Badaczy Pisma Świętego, z którego później wyłoniła się sekta Świadków Jehowy był Charles (Karol) Russell (1852–1916)¹². Russell urodził się w miejscowości Allegheny, koło Pittsburgha (USA). Wychowywał się w rodzinie prezbiteriańskiej. W młodości przeżywał wątpliwości religijne, ale wnet zainteresował się adwentyzmem. Założycielem adwentystów był amerykański farmer William Miller, który ogłosił nadejście końca świata w roku 1844. Gdy przepowiednia nie sprawdziła się, ogłoszono kolejne terminy końca świata: 1870, 1872–73, 1874. Gdy kolejne przepowiednie nie sprawdziły się, Russell ogłosił, że Chrystus przyszedł, ale w sposób niewidzialny. Wtedy Russell dołączył się do grupy adwentystów kierowanej przez N.H. Barboura, który był redaktorem czasopisma *Zwiastun Poranka*. Russell został współredaktorem tego pisma. Obaj redaktorzy wydali książkę pt. *Trzy światy albo plan zbawienia*, w której analizują tajemniczy, apokaliptyczny plan Boga wobec świata. Russell zerwał w końcu z grupą Barboura i zaczął wydawać własne pismo pt. *Strażnica Syjońska i zwiastun obecności Chrystusa* przemianowane po kilku latach na *Strażnica*. W roku 1914 Russell założył „Międzynarodowe Stowarzyszenie Badaczy Biblii”, stowarzyszenie o charakterze spółki akcyjnej. Mieściła się ona w Pittsburghu, gdzie założył on „Dom Biblijny”. Wyznaczył teraz nową datę przyjścia Chrystusa na rok 1914 (ale zamiast Tysiącletniego Królestwa wybuchła w tym roku wojna!). Niespełnienie się proroctwa nie zniechęciło ich, co więcej, rozpoczęli działalność za granicą. Sam Russell odbywał liczne podróże po Stanach

¹¹ Z. Pawłowicz, *Człowiek a Świadkowie Jehowy*, dz. cyt., s. 33.

¹² Tamże, s. 10–13.

Zjednoczonych i Europie propagując swoje idee, książki i czasopismo *Strażnica*. Po powrocie założył nowy ośrodek w Brooklynie, gdzie mieściła się odąd centrala organizacyjna i wydawnicza. W ośrodku była czynna również szkoła kolporterów, którzy wysyłani za granicę zakładali biura wyznawców w różnych krajach świata. Organizowali też spotkania połączone z lekturą pism Russella. Spotkaniom przewodniczyli specjalnie wybrani przedstawiciele zwani „starszymi”. Sam Russell był ich „honorowym pastorem”. Do końca swego życia Russell zdołał zgromadzić około 21 tysięcy zwolenników.

Główne dzieło Russella, to sześciotomowa praca pt. *Wykłady Pisma Świętego* (1886–1904). Do roku 1916 dzieło rozeszło się w nakładzie sześciu milionów egzemplarzy. Zaprezentowana w dziele wykładnia Pisma Świętego obejmowała przede wszystkim księgi apokaliptyczne i wykazywała wyraźnie związki z naukami adwentystów, z którymi przez kilka lat był związany. W związku z tym, choć początkowo głosił, że Chrystus powtórnie przyszedł, ale w sposób niewidzialny, to w końcu znów zaczął przepowiadać nową konkretną datę, tym razem na rok 1918, ale i ta nie sprawdziła się. Ogłaszając kolejne terminy nastania Tysiącletniego Królestwa zwolennicy sekty zapomnieli o słowach Chrystusa, który powiedział: „A o owym dniu i owej godzinie nie wie nikt: ani aniołowie w niebie, ani Syn, tylko sam Ojciec” (Mt 24,36). Przypowieść o dziesięciu pannach kończy się słowami: „Czuwajcie więc, bo nie znacie dnia ani godziny, o której Syn Człowieczy przyjdzie” (Mt 25,13).

Na trudności związane z działalnością Russella nałożyły się problemy związane z jego żoną, Marią Ackley. Początkowo współpracowała ona z mężem, ale po rozwodzie (1906 r.) wystąpiła przeciw niemu wykazując istnienie nieścisłości zawartych w jego pismach. Spowodowało to odejście wielu zwolenników z kręgu sekty.

Jakie są główne punkty nauk Russella? Przede wszystkim cała jego interpretacja opiera się na dosłownym rozumieniu tekstów biblijnych. Taka interpretacja sprzeciwia się podstawowej zasadzie hermeneutyki biblijnej nakazującej uwzględniać również rozwój Objawienia biblijnego. Inny istotny punkt nauki Russella to chiliizm (od gr. *chilioi* = tysiąc) zwany też millenaryzmem (od łac. *mille* = tysiąc) głoszący, że bezpośrednio przed końcem świata zstąpi na ziemię „Miasto Święte – Jeruzalem Nowe” (Ap 21,2.10). Nastanie wtedy tysiącletnie królestwo sprawiedliwości, w którym będzie panowała powszechna sprawiedliwość. Ziemia zostanie zamieniona w raj. Zniknie wszystko, co dotąd trapiło ludzkość: wojny, katastrofy, nienawiść, morderstwa. Pokój rozciągnie się nawet na świat zwierzęcy. Zniknie uciążliwa starość, ludzie zachowają wieczną młodość. Znikną epidemie i choroby. Ale nastąpi to dopiero wtedy, gdy Jehowa pokona potęgę przeciwnie Bogu; dokona się to w „wielkim dniu wszechmogącego Boga” (Ap 16,14)¹³. Czas, w którym to nastąpi stanowi tajemnicę dostępną jedynie Bogu¹⁴. Następne punkty nauki Russella, to odrzucenie nauki o piekle i nieśmiertelności duszy, a zwłaszcza deprecjonowanie chrześcijań-

¹³ Miejscem tej bitwy będzie Harmagedon – symbol mitycznej góry świata, gdzie gromadzą się potęgi przeciwnie Bogu; jest to więc przeciwstawienie Bożej góry Syjon, jako miejsca przeznaczanego dla zbawionych (por. Hbr 12,22–24).

¹⁴ R. Fiszkał, *Prawda o Świadcach Jehowy*, Wydawnictwo „Logos”, 2010, s. 14–15.

stwa i Kościoła. Russell zmarł 31 X 1916 roku. Śmierć zaskoczyła go podczas podróży propagandowej, gdy przemierzał Teksas z wykładem pt. „Świat się pali”.

Do uratowania sekty przed upadkiem przyczynił się jego następca i współzałożyciel sekty: J.F. Rutherford (1869 r.)¹⁵.

Od roku 1906 był bliskim współpracownikiem Russella, ale wnet stał się jego przeciwnikiem głosząc między innymi, iż zapowiedź końca świata na rok 1914 była rezultatem wpływów szatana. Podporządkowaną sobie sektę nazwał „Państwem Boga”, co oznaczało, że istniejące struktury państw są dziełem szatana. Wiązało się z tym odrzucenie wszystkiego, co wchodzi w skład struktury państwa: odmowa służby państwowej, składania przysięgi, wyrażania szacunku dla flagi państwowej. W rezultacie Rutherford i jego współpracownicy zostali skazani na dwadzieścia lat więzienia.

Po wyjściu z więzienia Rutherford zorganizował w Ohio dziesięciodniowy kongres, który zapoczątkował nowy rozwój sekty. Obok istniejącego już pisma *Strážnica* zaczął wydawać drugie pismo: *Przebudźcie się*. Zapowiedział nową datę końca świata na rok 1925. Głosił, że w związku z tym należy oczekiwać powrotu wielkich postaci Starego Testamentu: Abrahama, Izaaka i Jakuba; przygotowano dla nich nawet specjalny dom, w którym on sam zamieszkał jako „zarządca”. Jednak oczekiwany na rok 1925 koniec świata nie nastąpił, co spowodowało w sekcie rozłamy. Ratując sytuację Rutherford zobowiązał swoich wyznawców do zintensyfikowania działalności agitacyjnej i propagowania własnych pism. Istotnym czynnikiem było wprowadzenie zmiany strukturalnej sekty i nowej nazwy. Zmiana strukturalna dotyczyła nadanie sekcie wymiaru ogólnoswiatowego jako zbawczej wspólnoty czasów ostatecznych. Nowa nazwa ogłoszona na kongresie w Columbus w roku 1931 brzmiała: „Świadkowie Jehowy”. Przyjmując tę nazwę odwoływano się do tekstu proroka Izajasza: „Wy jesteście moimi świadkami i moimi sługami, których wybrałem... wy jesteście moimi świadkami – wyrocznia Jahwe” (Iz 43,10–12).

Zmianom organizacyjnym towarzyszyły zmiany doktrynalne, głównie zakaz świętowania Bożego Narodzenia i używania znaku krzyża. W związku z tym pojawił się problem stosunku do żydów. Początkowo Rutherford utrzymywał z nimi bliskie kontakty, ale gdy pojawił się pogląd, że godność ludu przymierza przeszła na Świadków Jehowy, sekta w swoim piśmiennictwie przejawia wyraźnie nastawienie antyżydowskie. Rozwojowi sekty sprzyjały organizowane corocznie kongresy.

Następcą Rutherforda został Natan Homer Knorr (1905–1977)¹⁶. Jego sprawna działalność organizacyjna spowodowała znaczny liczebny wzrost sekty (w roku 1975 podawano: dwa miliony). W roku 1966 zapowiedziano nową datę końca świata i powtórnego przyjścia Chrystusa – miał to być rok 1975. Niespełnienie się zapowiedzi kierownictwo sekty wyjaśniło w ten sposób, że dzięki temu Jehowa dał sekcie dalszą możliwość wzmożonego działania.

Za rządów Knorra nastąpiło przejście od charyzmatycznego do instytucjonalnego dawania świadectwa, przede wszystkim instytucja ma dawać świadectwo. W związku z tym założył on ośrodek kształcenia misjonarzy, których celem miała być światowa ekspansja ruchu. Poza tym scentralizował władzę Świadków Jehowy powo-

¹⁵ Z. Pawłowicz, *Człowiek a Świadkowie Jehowy*, dz. cyt., s. 24–29.

¹⁶ Z. Pawłowicz, *Człowiek a Świadkowie Jehowy*, dz. cyt., s. 29; E. Bagiński, *Świadkowie Jehowy*, dz. cyt., s. 66–69.

łując do istnienia na nowo „Ciało Kierownicze”. Członkami tego grona mogą być wybrani, „namaszczeni” Świadkowie Jehowy. Ciało Kierownicze jest „kanałem”, którym posługuje się Jehowa w celu komunikowania organizacji swojej woli. Poza tym Knorr znacznie usprawnił funkcjonowanie sekty w świecie; podzielił organizację na mniejsze jednostki: oddziały, okręgi i obwody. Od jego czasów wszystkie publikacje sekty ukazują się anonimowo (wygodny sposób uniknięcia krytyki, gdy zawodzą „proroctwa”. Dla kształcenia misjonarzy założył w roku 1943 „Biblijną Szkołę Strażnicy – Gilead”. Później utworzono liczne jej filie w wielu krajach świata. Od roku 1924 powstają żywiłowo radiostacje działające na rzecz Świadków Jehowy. Knorr, podobnie jak poprzednicy, wyznaczył termin końca świata, tym razem na rok 1975. Knorr wprowadził zakaz transfuzji krwi (w roku 1945) na podstawie źle zrozumianego tekstu biblijnego mówiącego o „zakazie spożywania krwi” (Dz 15,29; 21,25). Z inicjatywy Knorra wydano własny anglojęzyczny przekład Nowego Testamentu pt. *Chrześcijańskie Pisma Greckie w przekładzie Nowego Testamentu* (Nowy Jork 1950), a następnie, już po śmierci Knorra przekład całej Biblii: *Pismo Święte w przekładzie Nowego Świata* (Nowy Jork 1997). Knorr zmarł 8.06.1977 roku.

Czwartym przywódcą sekty był W.F. Franz (1893–1992)¹⁷. Zainicjował on nowe formy działalności w postaci „szkolnego kursu usługiwania”, który później został przemianowany na „kurs biblijny dla braci”. Członkiem sekty był również bratanek Franza – Raymond, który początkowo był członkiem „Ciała Kierowniczego”, ale później opuścił sektę i opublikował szereg faktów kompromitujących ją. W roku 1983 opublikował książkę pt. *Kryzys sumienia*¹⁸, która stała się w Stanach Zjednoczonych prawdziwym bestsellerem. Świadkowie Jehowy masowo książkę wykupywali i niszczyli, ale na podstawie ocalonych egzemplarzy dokonano jej tłumaczeń na kilka języków.

Gdy zmarł Franz, kierownictwo sekty objął M.G. Henschel¹⁹. Był on sekretarzem osobistym Knorra. Przeprowadzone przez niego zmiany dotyczyły przede wszystkim oddzielenia funkcji religijnych sekty od działalności administracyjnej, wydał on nowy podręcznik pt. *Wiedza, która prowadzi do życia* (wydana w roku 1995). O ile poprzednie podręczniki nie szczędziły ostrej krytyki innym religiom, nowy podręcznik jest bardziej stonowany i unika tematów kontrowersyjnych.

W Polsce do rejestru Kościołów i Związków wyznaniowych Świadkowie Jehowy zostali wpisani w roku 1990 jako „Strażnica – Towarzystwo Biblijne i Traktatowe”. Przed wojną w roku 1938 organizację zdelegalizowano. Po wojnie w latach 1945–50 byli prawnie uznawani. Obecnie w Polsce rozwijają dużą aktywność. Obecnie działa ponad 1800 zborów, skupiających około 130 tysięcy członków. Wydają własne czasopisma: *Strażnica* (1915) i *Przebudźcie się* (1925–) oraz przeznaczony do użytku wewnętrznego miesięcznik *Nasza Służba Królestwa* (1957–). Siedziba Związku mieści się w Nadarzynie²⁰.

¹⁷ A. Wańka, *Świadkowie Jehowy*, w: *EK*, Lublin 2013, t. XIX, s. 314, E. Bagiński, *Świadkowie Jehowy*, dz. cyt., s. 69–72.

¹⁸ Zob. R. Franz, *Kryzys sumienia*, Wydawnictwo Koncept Desing, 2006.

¹⁹ E. Bagiński, *Świadkowie Jehowy*, dz. cyt., s. 72–74.

²⁰ Podaję za: A. Wańka, *Świadkowie Jehowy*, art. cyt., s. 314.

WNIOSKI SYNTETYZUJĄCE

1. Świadkowie Jehowy są sektą konwertystyczną prowadzącą działalność moralizatorską i misyjną skierowaną na zdobywanie nowych członków.
2. Adwentystyczną, oczekującą radykalnej przemiany świata w wyniku powtórnego przyjścia Chrystusa.
3. Synkretyczną, łączącą w całość swojej doktryny różne poglądy, często sprzeczne tradycje i wierzenia religijne, a także wybrane poglądy religijne i społeczne. Prowadzą też działalność pozareligijną.
4. Redukcjonistyczną, zawierają bowiem uproszczoną wersję Objawienia, odmawiają Maryi godności Matki Bożej, odrzucają boskość Chrystusa.
5. Elekcjonistyczną, ograniczają bowiem zbawienie jedynie do należących do sekty jako wybranych przez Boga.
6. Fanatyczną, odrzucają bowiem wszystko, co nie zgadza się z ich poglądami, z czym łączy się selekcja prawd wiary.
7. Totalitarną; cechuje ich autorytarna struktura władzy, wykorzystywanie technik manipulacji psychicznej, podkreślanie potencjalnych lub rzeczywistych szkód wynikających z odejścia z sekty.

JEHOVAH'S WITNESSES – ORIGINS AND MAIN REPRESENTATIVES

SUMMARY

The paper outlines the origins, organisational structure and doctrine of the Jehovah's Witnesses. Firstly, the author presents the problems with defining a sect, then illustrates the structure of the organisation together with its main representatives and the views held by them.

ZEUGEN JEHOVAS – GENESE UND HAUPTVERTRETER

ZUSAMMENFASSUNG

Der Autor des vorliegenden Artikels stellt Entstehungsgeschichte, Organisationsstruktur und Lehre der Zeugen Jehovas vor. Zunächst werden die Definitionsprobleme der Sekte dargestellt. Dann beschreibt man die Struktur der Organisation und ihre wichtigsten Vertreter sowie die von ihnen präsentierten Ansichten.